

İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi

Ahmet GÖKGÖZ *

ÖZET

İşletmeler risklerini dağıtmak, kârlılığını artırmak, diğer işletmelerin yönetimine katılmak gibi amaçlarla sermaye yatırımları yapmaktadırlar. Bu yatırımların en yaygınlarından birisi iştirak yatırımlarıdır. Bir iştirak yatırımında; yatırımcı işletme ve iştirakin finansal tabloları düzenlemesi, iştirak değerinin yatırımcının finansal tablosunda gösterilmesi, iştiraktan gelen kâr veya zarar paylarının yatırımcı tarafından kaydedilmesi gibi konularda birçok sorun çıkmaktadır. İştiraklere yapılan yatırımların muhasebeleştirilmesini TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar standardı düzenlemektedir. Bu çalışmanın amacı; iştiraklere yapılan yatırımların Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve TMS 28 Standardı açısından nasıl muhasebeleştirileceğini açıklayarak standardın getirdiği yeniliklerden kaynaklanan vergi etkilerinin muhasebeleştirilmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: İştirak, Muhasebeleştirme, TMS 28, Özkaynak Yöntemi.

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M49

Accounting For Investments In Associates

ABSTRACT

Businesses make capital investments for some objectives such as spreading the risks, increasing the profitability and participating the managements of other companies. One of the most common investments is associate investment. In an associate investment, various problems arise in the context of some issues such as the preparation of financial statements by investor and associate, the presentation of associate value in the investor's financial statement and the recording the shares of investor's profit or loss by the investors. Accounting for investments towards the associates are arranged by TAS 28 Investments in Associates and Joint Ventures Standards. The purpose of this study is to explain how the accounting for investments towards the associates become recognition in terms of Uniform Accounting System and TAS 28 Standard and then to do accounting of the tax effects which stem from the reforms of these standards.

Keywords: Associate, Accounting, TAS 28, Equity Method

Jel Classification: M40, M41, M49

* Öğr. Gör. Dr. Ahmet Gökgez, Yalova Üniversitesi, Yalova Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, ahmetgokgoz83@gmail.com

1. GİRİŞ

Günümüzde işletmeler, bir şirket üzerinde kontrol sağlamak, ürünlerine satış sahası bulmak, üretimde kullanılacak elverişli ilk madde sağlamak, kârlılığını artırmak gibi amaçlarla (Sevilengül, 2009:397) çeşitli sermaye yatırımlarında bulunabilmektedir. Söz konusu amaçların yerine getirilebilmesi için birçok açıdan avantajlı uygulamalardan birisi, başka bir işletmeye iştirak edilmesidir. Bir işletmeye iştirak edilmesi demek; özkaynakların bir kısmının başka bir işletme bünyesinde kullanılması demektir. Dolayısıyla iştirak edilen işletmenin kâr veya zarar etmesi yatırım yapan işletmenin özkaynağını etkilemektedir. Bu etki iştirak edilen işletmenin kârlı olması durumunda olumlu, zararlı olması durumunda ise olumsuz olmaktadır.

İştirak yatırımlarının, yatırım yapan işletmenin finansal tablolarında nasıl raporlanması gerektiği konusu muhasebe standartlarında ele alınarak düzenlenmiştir. Türkiye’de de 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 27/12/2005 tarih ve 26036 sayılı Resmi Gazete’de “İştiraklerdeki Yatırımlar” adıyla yayınlanmış olan 28 no.lu Standart, iştiraklere yapılan yatırımlarla ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir. Daha sonra söz konusu standart yürürlükten kaldırılarak, 31/12/2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere TMS 28: İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar başlığıyla 28/10/2011 tarih ve 28098 sayılı Resmi Gazete’de tekrar yayınlanmıştır.

TMS 28: İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar standardı; iştiraklere yapılan yatırımların iştirak olarak değerlendirilmesi hususunda, iştiraklere yapılan yatırımların ilk kayda alınmasında, sonraki dönemlerde iştirak kâr veya zararlarının muhasebeleştirilmesinde, Tek Düzen Muhasebe Sistemi’ne (TDMS) göre yapılan uygulamalardan farklı yaklaşımlar getirmiştir. Ayrıca vergi mevzuatında iştirakler için belirlenen değerlendirme yöntemi ile standardın getirdiği değerlendirme yöntemi farklılaşmakta ve bu durum vergi ertelemesine neden olmaktadır. Bu çalışmanın amacı iştiraklere yapılan yatırımların TDMS ve TMS’ye göre nasıl muhasebeleştirileceği, iştiraklerin değerlemesinde Standart ile getirilen değişiklik nedeniyle ortaya çıkan vergi etkilerinin muhasebeleştirilmesi hakkında açıklamalar yapmaktır.

2. TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ AÇISINDAN İŞTİRAKLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Tekdüzen Muhasebe Sistemi’ne göre satış amaçlı (kısa vadeli) elde tutulan hisse senetleri “110 Hisse Senetleri” hesabına kaydedilmektedir. Uzun vadeli amaçlarla alınan hisse senetleri veya hisse senedi çıkarmayan işletmelere yapılan yatırımlar, yatırım yapılan işletmede oy ve yönetime katılma hakkının % 10’undan az ise “240 Bağlı Menkul Kıymetler” hesabında, % 10 ile % 50 arasında ise “242 İştirakler” hesabında, % 50’den fazla ise “245 Bağlı Ortaklıklar” hesabında izlenmektedir.

VUK’da iştirak, bağlı ortaklık gibi kavramlara yer verilmeyerek, menkul kıymetler başlığı altında hisse senetlerinin değerlendirilmesi açıklanmaktadır. Hisse senedi elde ederken

katlanılan işlem masrafları (komisyon giderleri vb.) VUK açısından dönem gideri olarak kabul edilmektedir (Özerhan Akbulut, 2008:15).

İştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde meydana gelen düşüşler için değer düşüklüğü karşılığı ayrılması gerekmektedir. Böyle bir işlemin yapılabilmesi için, iştirak paylarında meydana gelen değer düşüklüğünün önemli tutarda veya sürekli olması gerekmektedir (Koç Yalkın, 2010: 373).

3. TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI AÇISINDAN İŞTİRAKLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Muhasebe standartları açısından, iştiraklere yapılan yatırımların nasıl muhasebeleştirileceği 28 no.lu “İştiraklerdeki ve İş Ortaklarındaki Yatırımlar” standardında düzenlenmiştir. Söz konusu standardın amacı; iştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesini tanımlamak, iştiraklerdeki ve iş ortaklarındaki yatırımların muhasebeleştirilmesi durumunda özkaynak yönteminin uygulanmasına ilişkin hükümleri belirlemektir (TMS 28, md.1). Standardın kapsamını ise yatırım yapılan işletmeyi müşterek olarak kontrol eden veya yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisi bulunan tüm işletmeler oluşturmaktadır (TMS 28, md.2). Standardın, iştiraklere yapılan yatırımların muhasebeleştirilmesinde benimsediği özkaynak yöntemini açıklamadan önce standartta değinilen “iştirak”, “iş ortaklığı” ve “önemli etki” kavramlarını değinmek yararlı olacaktır.

3.1. İştirak, İş Ortaklığı Kavramı ve Önemli Etki

İştirak; yatırım yapan işletmenin üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmedir. Önemli etki ise; yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyetle ilgili politikaların belirlenmesi kararlarına katılma gücünü ifade etmektedir. Ancak, söz konusu politikaları tek başına ya da bir başka taraf ile müşterek kontrol etme gücünü ifade etmemektedir (TMS 28, md.3).

İş ortaklığı ise; müşterek kontrole sahip olan tarafların, iktisadi bir girişimin net varlıkları üzerinde haklarının bulunduğu müşterek anlaşmadır. Müşterek anlaşma; iki veya daha fazla tarafın üzerinde müşterek kontrole sahip olduğu anlaşmadır. Müşterek kontrol ise; bir anlaşma üzerindeki kontrolün sözleşmeye dayalı olarak paylaşılmasıdır. Bu kontrolün sadece, önemli konularla ilgili kararların, kontrolü paylaşan tarafların oy birliği ile mutabakatını gerektirdiği durumlarda var olduğu kabul edilir (TMS 28, md.3). İş ortaklıklarının özkaynak yöntemine göre raporlanabilmesi için, müşterek kontrol edilen faaliyet veya müşterek yönetime tabi varlıklar olmaması gerekmektedir (Kaval, 2011:2).

Bir işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak (örneğin bağlı ortaklık vasıtasıyla) yatırım yapılan işletmenin oy hakkının % 20 ya da daha fazlasını elinde bulundurması durumunda, aksi açıkça ortaya konulmadığı sürece, yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisinin olduğu kabul edilir. Diğer yandan, oy hakkının % 20'sinden daha azını elinde bulundurması durumunda ise, önemli bir etkinin bulunduğu açıkça ortaya konulmadığı sürece,

yatırım yapılan işletmede önemli etkinin bulunmadığı kabul edilir. Yatırım yapılan işletmeye önemli tutarda veya mutlak çoğunlukla başka bir işletme tarafından yatırım yapılması, yatırımcı işletmenin önemli etkiye sahip olmasına engel teşkil etmez (TMS 28, md.5). Aksi kanıtlanıncaya kadar % 20 üzerinde bir pay sahipliği iştirak sayılması için yeterli olsa da, % 20'nin altında bir oranla önemli etkide bulunulması da mümkündür. Bunun yanında % 20'nin üzerinde bir pay yatırımı iştirak sayılmak için yeterli olmayabilir (Kaval, 2011:1).

Başka bir işletmeye yatırım yapan bir işletmenin, aşağıdaki hususlardan bir veya birden fazlasının varlığı halinde, yatırım yaptığı işletme üzerinde önemli etkisinin bulunduğu kabul edilir (TMS 28, md.6):

- i. Yatırım yapılan işletmenin yönetim kurulunda ya da eşdeğer idari organında temsil edilme,
- ii. Temettüleri ya da diğer dağıtım kararları dâhil olmak üzere, işletmenin politika belirleme süreçlerine katılma,
- iii. Yatırımcı işletme ile yatırım yapılan işletme arasında önemli işlemlerin gerçekleştirilmesi,
- iv. İşletmeler arasında yönetici personel değişimi,
- v. İşletme için gerekli teknik bilginin sağlanması.

İşletmelerin sahip oldukları hisse senedi varantları, hisse alım opsiyonu, adi hisse senedine çevrilebilir borç veya özkaynağa dayalı finansal araçlar ya da kullanıldığında veya dönüştürüldüğünde başka bir işletmenin faaliyet ve finansal politikalarıyla ilgili işletmeye ilave oy gücü veren ya da yatırım yapan başka işletmenin oy gücün azaltan araçlar gibi potansiyel oy hakları, yatırım yapılan işletme hakkında önemli etkiye sahip olup olmadıkları değerlendirilirken dikkate alınır. Potansiyel oy hakları gelecekteki bir tarihte ortaya çıkacaksa, mevcut bir potansiyel oy hakkı olarak değerlendirilmez (TMS 28, md.7).

İştiraklere yatırım yapan bir işletme, iştirakin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin kararlarına katılma gücünü yitirmesi halinde iştirakteki önemli etkisini kaybeder. Önemli etkinin kaybedilmesi, sahiplik düzeyinde meydana gelen mutlak veya göreceli değişiklikten kaynaklanabileceği gibi bir değişiklik gerçekleşmeden de meydana gelebilir. Örneğin; yatırım yapılan bir iştirakin, devlet, mahkeme, kayyum ya da buna benzer bir düzenleyici otoritenin kontrolüne geçmesi halinde iştirak üzerindeki önemli etki ortadan kalkabilir. Bunun yanında önemli etkinin ortadan kalkması, sözleşmeye bağlı bir anlaşmanın sonucu olarak da gerçekleşebilir (TMS 28, md.9).

İştirak, iş ortaklığı ve önemli etki kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için örnekler üzerinde açıklamak yerinde olacaktır.¹

¹ İştirak, İş Ortaklığı ve Önemli Etki'yi açıklayan örnekler; Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun resmi web sitesinde yer alan KOBİ eğitim materyallerinden yararlanılarak geliştirilmiştir.

Örnek 1: ABC İşletmesi XYZ İşletmesinin ortaklar genel kurulunda oy hakkı veren adi hisselerinin % 80'ine sahip bulunmaktadır. Bu durumda ABC İşletmesi XYZ İşletmesi üzerinde önemli etkisi bulunmamaktadır. Çünkü ABC İşletmesi XYZ İşletmesini kontrol etmektedir.

Örnek 2: ABC İşletmesinin genel kurul toplantısında oy hakkı veren adi hisse senetlerinin % 23'üne XYZ İşletmesi ve % 35'ine ise KLM İşletmesi sahiptir. XYZ İşletmesi ile KLM İşletmesi ABC İşletmesini müşterek kontrol etmek için sözleşme imzalamıştır. Bu durumda XYZ ve KLM işletmelerinin ABC İşletmesi üzerinde önemli etkisi yoktur. Çünkü ABC İşletmesi üzerinde müşterek kontrole sahiptirler.

Örnek 3: ABC İşletmesinin genel kurul toplantısında oy hakkı veren adi hisse senetlerinin % 25'ine XYZ İşletmesi ve % 60'ına ise KLM İşletmesi sahiptir. XYZ İşletmesi ABC İşletmesinin oy haklarının % 25'ine sahiptir. Önemli etkinin bulunmadığı açıkça ispat edilmediği sürece XYZ İşletmesinin ABC İşletmesi üzerinde önemli etkiye sahip olduğu kabul edilir. KLM İşletmesi ise ABC İşletmesini oylarının yarısından fazlasını (% 60) kontrol ettiği için önemli etkiye sahip değildir. Burada diğer bir husus KLM İşletmesinin ABC İşletmesini kontrol etmesi veya işletme üzerinde önemli bir etkiye sahip olması XYZ İşletmesinin önemli etkiye sahip olmasına engel teşkil etmez.

Örnek 4: ABC İşletmesi KLM İşletmesinin oy hakkı veren hisselerinin % 30'una sahiptir. ABC İşletmesi KLM İşletmesi üzerinde kontrol gücüne sahip değil ve müşterek bir kontrolü de bulunmamaktadır. Normal şartlarda, aksine bir hüküm bulunmadıkça, ABC İşletmesi KLM İşletmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu kabul edilir. Ancak ABC İşletmesi oy haklarının % 30'una sahip olmasına rağmen KLM İşletmesi üzerinde önemli etkiye sahip olmayabilir. Eğer yapılan muhakeme sonucu önemli etkinin olmadığı tespit edilirse KLM İşletmesine yapılan yatırım iştirak olarak değil finansal varlık olarak değerlendirilir.

Örnek 5: Birbiri ile ilişkisi olmayan A, B, C, D ve E işletmesi her biri XYZ İşletmesinin genel kurulda oy hakkı veren hisselerinin % 20'sine sahiptirler. XYZ İşletmesinde alınacak olan stratejik kararlarda oy gücünün basit çoğunluğunu (% 50'den fazlasını) elinde bulunduran yatırımcının onayını gerektirmektedir. XYZ İşletmesini tek bir yatırımcının kontrol etme gücü yoktur. Yatırımcı işletmeler XYZ İşletmesini müştereken kontrol etmemektedir. Aksine bir hüküm bulunmadıkça yatırımcıların yaptığı yatırımlar iştirak yatırımı olarak değerlendirilir. Eğer A, B ve C yatırımcısı XYZ İşletmesi üzerinde müşterek kontrolü sağlamak için bir sözleşme yapmış olsalardı, bu bir iş ortaklığı olarak değerlendirilirdi.

3.2. Özkaynak Yönteminin Uygulanması

Yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisi bulunan veya yatırım yapılan işletmeyi müşterek kontrol eden işletme, iştirakteki ve iş ortaklığındaki yatırımlarını özkaynak yöntemi ile muhasebeleştirir (TMS 28, md.16). Ancak İşletme TFRS 10'un istisna hükümlerine göre

konsolide finansal tablo hazırlamaktan muaf olan bir ana ortaklık olması veya aşağıda yer alan tüm durumlara uyması halinde özkaynak yönteminin uygulanması zorunlu değildir (TMS 28, md.17):

i. İşletmenin bir başka işletme tarafından kısmen veya tamamen sahip olunan bir bağlı ortaklık olması ve işletmenin oy verme yetkisi olmayanlar da dâhil olmak üzere, diğer ortaklarının özkaynak yöntemi uygulanmadığı konusunda bilgilendirilmiş ve buna itiraz edilmemiş olması,

ii. İşletmenin borçlanma araçlarının veya özkaynağa dayalı finansal araçlarının kamuya açık bir piyasada (yerel, bölgesel, yurtiçi, yurtdışı, tezgah üstü piyasalar olabilir) işlem görmemesi,

iii. İşletmenin, kamuya açık bir piyasada işlem görmek üzere herhangi bir finansal araç ihraç etmek amacıyla, finansal tabloları ile bir sermaye piyasası düzenleyici kuruluşa ya da benzeri bir kuruluşa başvurmamış olması veya böyle bir başvuru süreci ve hazırlığı içinde olmaması,

iv. İşletmenin nihai ya da ara düzeydeki ana ortaklığı konumundaki işletmenin, TFRS'lere uygun konsolide finansal tablolar hazırlayarak kamuoyunun bilgisine sunması.

Bir girişim sermayesi kuruluşu veya fon, yatırım ortaklığı ve yatırım amaçlı sigorta fonlarını kapsayan benzeri işletmeler yoluyla doğrudan veya dolaylı olarak iştirak veya iş ortaklığı yatırımları TFRS 9 hükümlerine göre gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülebilir (TMS 28, md.18-19). Bu durumda özkaynak yöntemi uygulanmayabilir.

Bir işletmenin satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırma kriterlerini karşılayan iştirakteki veya iş ortaklığındaki yatırımına ya da yatırımın bir kısmına TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler standardı uygulanır (TMS 28, md.20). Bu durumdaki iştirak veya iş ortaklığı yatırımlarında özkaynak yöntemi uygulanmaz.

Özkaynak yöntemi; yatırımın yapıldığı tarihte elde etme maliyeti ile muhasebeleştirildiği ve sonrasında kayda alınan tutarın yatırım yapılan işletmenin net varlıklarında yatırımcı işletmenin payına düşen kısmı yansıtacak şekilde düzeltildiği bir muhasebe yöntemidir. Yatırım yapan işletmenin kâr veya zararı ile diğer kapsamlı kârı, yatırım yapılan işletmenin kâr veya zararı ile diğer kapsamlı kârından kendisine düşen payı kapsamaktadır (TMS 28, md.3). Dolayısıyla iştirak veya iş ortaklığının elde ettiği kâr veya zarar, yatırım yapılan işletmenin elde ettiği kâr veya zarar olarak değerlendirilmekte olup, iştirak veya iş ortaklığının bakiyesi her dönem güncellenmektedir.

Standartta özkaynak yönteminin uygulanması ile ilgili hükümler şöyle özetlenebilir:

i. İştirak veya iş ortaklığı yatırımları başlangıçta “elde etme maliyeti” ile muhasebeleştirilir (TMS 28, md.10). Buradan hareketle iştirak ve iş ortaklığı hisseleri elde edilirken aracı kurumlara ödenen komisyon giderleri yatırımın defter değerine eklenmesi gerekmektedir.

ii. İştirak veya iş ortaklığı yatırımları elde etme maliyetleri ile muhasebeleştirildikten sonra, yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kâr veya zararındaki payı yatırımın defter değeri artırılarak ya da azaltılarak finansal tablolara yansıtılır (TMS 28, md.10).

iii. Yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kâr veya zararından alacağı pay, yatırımcının kâr veya zararı olarak muhasebeleştirilir. Bunun yanında iştiraktan alınan dağıtımlar (kâr payı vb) yatırımın defter değerini azaltır (TMS 28, md.10).

iv. Maddi duran varlıkların yeniden değerlemesi ya da yabancı para çevrim farkları iştiraklerin diğer kapsamlı kârında değişikliğe neden olur. Bu değişiklikten yatırımcıya düşen pay oranında iştirak yatırımının defter değeri düzeltilmesi gerekmektedir (TMS 28, md.10).

v. Hisse senedi varantları, hisse alım opsiyonu ve diğer türev araçlar gibi potansiyel oy hakkı veren enstrümanlar önemli etkinin belirlenmesinde dikkate alınır (TMS 28, md.7). Ancak, yatırım yapılan işletmenin kâr veya zarar ile diğer kapsamlı kârındaki değişiklikler üzerindeki payının değerlendirilmesinde dikkate alınmaz. Burada mevcut sahiplik durumu dikkate alınır (TMS 28, md.12).

vi. Yatırımcı işletmenin, iştirak veya iş ortaklığından kendisine düşen zarar payı, söz konusu iştiraktaki veya iş ortaklığındaki toplam payına eşit ya da daha fazla ise, işletme yatırımın üzerindeki zarar tutarını finansal tablolara yansıtmaz (TMS 28, md.38). İştirakin veya iş ortaklığının sonraki dönemlerde kâr etmesi halinde, işletmenin kârdan aldığı payın finansal tablolara yansıtılması, kâr payının daha önce finansal tablolara yansıtılmamış zarara eşitlenmesinden sonra söz konusu olmaktadır (TMS 28, md.39). Yani alınan kâr payı, daha önce finansal tablolara yansıtılmamış zararlar mahsup edildikten sonra, bir kâr rakamı kalırsa finansal tablolara yansıtılır.

vii. Yatırım yapılan iştirak veya iş ortaklığı, özkaynak olarak sınıflandırmış imtiyazlı hisse senedi ihraç etmişse ve bu hisse senetleri işletme dışındaki taraflarca elde tutuluyorsa, kâr payı dağıtım kararı alınmış olsun ya da olmasın, yatırımcı işletme kendisine düşen kâr payını, hisse senetlerine ödenecek olan kâr paylarını düşükten sonra hesaplaması gerekmektedir (TMS 28, md.37).

viii. Yatırımcı işletme tarafından özkaynak yönteminin uygulanmasında, iştirakin veya iş ortaklığının elde edilebilen en güncel finansal tabloları kullanılır. Yatırımcı ile iştirak veya iş ortaklığının raporlama dönemleri farklı olması halinde, iştirak veya iş ortaklığı mümkün olduğunca finansal tablolarını yatırımcı işletmenin raporlama tarihine uygun olarak hazırlar (TMS 28, md.33).

ix. Yatırımcı işletme, kendi raporlama döneminden farklı bir tarihte hazırlanmış iştirak veya iş ortaklığının finansal tablolarını kullanması durumunda, iki finansal tablo tarihi arasında gerçekleşen önemli işlem ve olayların etkilerinin yansıtılması için gerekli düzeltmeleri yapması gerekmektedir. Her durumda, iki tablo tarihi arasındaki fark 3 aydan fazla olamaz. Ayrıca, raporlama dönemi uzunluğu ile raporlama tarihleri arasındaki farklılığın aynı olması gerekmektedir (TMS 28, md.34).

x. Yatırımcı işletmenin finansal tabloları benzer işlemler ve benzer koşullardaki diğer olaylar için yeknesak (aynı) muhasebe politikaları benimsenerek hazırlanmalıdır (TMS 28, md.35). Yatırımcı işletme ile iştirak veya iş ortaklığı benzer işlem veya olaylarda farklı muhasebe politikası uygulanırsa, yatırımcı işletme, iştirakin muhasebe politikalarını kendi muhasebe politikalarına uyumlu hale getirmek için düzeltmeler yapmalıdır (TMS 28, md.36).

İştirak veya iş ortaklığı yatırımlarının özkaynak yöntemi ile muhasebeleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken kurallar açıklandıktan sonra, özkaynak yönteminin uygulanışı ile ilgili örneklere yer verilecektir.

Örnek 6: ABC İşletmesi, sermayesi 500.000 TL olan KLM İşletmesinin sermayesinin 150.000 TL'sine isabet eden miktar kadar hisse senedini banka aracılığıyla 10.07.2012 tarihinde satın almıştır. Hisse senedi alımı ile ilgili olarak aracı kuruma 2.000 TL komisyon ödenmiştir. 2012 yılı sonunda KLM işletmesi 50.000 TL net kâr açıklamıştır. İşletme 2013/Nisan ayında yapılan genel kurulda açıklanan kârın % 40'ını dağıtma kararı almış ve kâr payını 2013/Mayıs ayında ödemiştir. İşletme 2013 yılı sonunda 30.000 TL zarar açıklamıştır. 2014 yılı sonunda ise işletme 70.000 TL kâr açıklamıştır. İşletme 2015/Nisan ayında yapılan genel kurulda açıklanan kârın % 60'ını dağıtma kararı almış ve kâr payını 2015/Mayıs ayında ödemiştir.

İştirak kârı, iştirakin kârından bir dağıtım olduğu düşünülerek "640 İştiraklerden Temettü Gelirleri" hesabına alınması söz konusu olabilir. Ancak Tekdüzen Hesap Planı'ndaki 640 no.lu hesabın tanımının kapsamına girmediğinden dolayı "649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar" hesabına kaydedilmesi benimsenmiştir (Sevilengül, 2009:398). Bu doğrultuda zarar payının da "659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar" hesabına kaydedilmesi uygun görülmektedir.

Hisse Senedi Alım Kaydı

242. İŞTİRAKLER HESABI	150.000	
102. BANKALAR HS.		150.000

ABC İşletmesi KLM İşletmesinin hisselerinin % 30'unu (150.000 / 500.000) satın almıştır. KLM işletmesi üzerinde aksi ispatlanmadıkça önemli etkiye sahiptir ve yaptığı yatırım iştirak yatırımdır. Dolayısıyla 242 no.lu hesapta izlenir.

Komisyon Giderinin Kaydı

242. İŞTİRAKLER HESABI	2.000	
102. BANKALAR HS.		2.000

İştiraklere yapılan yatırımlar başlangıçta edinme maliyetleri ile muhasebeleştirilir. Dolayısıyla aracı kuruma ödenen komisyon giderleri yatırımın defter değerine yani maliyetine eklenir.

2012 Yılı Kâr/Zarar Dağıtım

İştirak 2012 yılı sonunda 50.000 TL net kâr açıklamıştır. Söz konusu kârın % 30'u yatırımcı işletmenin payıdır. Dolayısıyla dönem sonunda kâr rakamı açıklandığında yatırımcı işletme 15.000 TL kâr payını (50.000 x % 30) iştiraklerin defter değerine ekleyerek artıracaktır.

242 İŞTİRAKLER HESABI	15.000	
649. DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		15.000

İştirak 2013/Nisan ayında % 40 kâr dağıtım kararı almıştır. Bu durumda 6.000 TL kâr payı (15.000 x % 40) ödemesi tahakkuk etmiştir. Söz konusu kâr payı iştiraklerin alacağına yazılarak defter değerinin azaltılması gerekmektedir.

132 İŞTİRAKLERDEN ALACAKLAR	6.000	
242 İŞTİRAKLER HS.		6.000

İştirak 2013/Mayıs ayında kâr payı ödemesini yerine getirmiştir. Bu durumda aşağıdaki gibi kayıt yapılır.

102 BANKALAR HESABI	6.000	
132 İŞTİRAK. ALACAK.		6.000

2013 Yılı Kâr/Zarar Dağıtım

İştirak 2013 yılı sonunda 30.000 TL zarar açıklamıştır. Söz konusu zararın 9.000 TL'si (30.000 x %30) yatırımcı işletmeye aittir. Dolayısıyla zarar payını iştiraklerin alacağına yazarak defter değerinden indirmesi gerekmektedir.

659 DİĞ.OLAĞAN GİD. VE ZAR. HS.	9.000	
242 İŞTİRAKLER HS.		9.000

2014 Yılı Kâr/Zarar Dağıtım

İştirak 2014 yılı sonunda 70.000 TL net kâr açıklamıştır. Söz konusu kârın % 30'u yatırımcı işletmenin payıdır. Dolayısıyla dönem sonunda kâr rakamı açıklandığında yatırımcı işletme 21.000 TL kâr payını (70.000 x % 30) iştiraklerin defter değerine ekleyerek artıracaktır.

242 İŞTİRAKLER HESABI	21.000	
649. DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		21.000

İştirak 2015/Nisan ayında % 60 kâr dağıtım kararı almıştır. Ödenmesi gereken kâr payı tutarı belirlenirken 2014 yılı zarar payının (9.000) mahsup edilmesi gerekmektedir. Bu durumda 7.200 TL kâr payı ((21.000 – 9.000) x % 60) ödemesi tahakkuk edecektir. Söz konusu kâr payı iştiraklerin alacağına yazılarak defter değerinin azaltılması gerekmektedir.

132 İŞTİRAKLERDEN ALACAKLAR	7.200	
242 İŞTİRAKLER HS.		7.200

İştirak 2015/Mayıs ayında kâr payı ödemesini yerine getirmiştir. Bu durumda aşağıdaki gibi kayıt yapılır.

102 BANKALAR HESABI	7.200	
132 İŞTİRAK. ALACAK.		7.200

Örnek 7: ABC İşletmesi, 200.000 TL sermayesi olan KLM İşletmesinin borsada işlem gören hisse senetlerinin % 20'sine sahiptir. Dönem sonunda KLM İşletmesi 40.000 TL net kâr açıklamıştır. Aynı tarih itibariyle KLM İşletmesinin özkaynakları toplamı 260.000 TL'dir. Özkaynaklardaki söz konusu artış, maddi duran varlıkların yeniden değerlendirme değer artışının diğer kapsamlı kâr ya da zararda raporlanmasından kaynaklanmaktadır.

Dönem sonu itibariyle KLM İşletmesinin özkaynağında 60.000 TL (260.000 – 200.000) artış olmuştur. Bu artışın 40.000 TL'lik kısmı net kârdan, 20.000 TL'lik kısmı ise diğer kapsamlı kâr ya da zararda raporlanan maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışından kaynaklanmaktadır. ABC İşletmesi net kârdan ve MDV yeniden değerlendirme artışından (diğer kapsamlı kâr) % 20 oranında pay alacaktır. Söz konusu kârın 52 no.lu grupta açılacak olan "52X Özkaynak Yöntemi Değerleme Artış/Azalışı" hesabında izlenmesi uygun olacaktır.

$$\text{ABC işletmesinin kâr payı} = 40.000 \text{ TL} \times \% 20 = 8.000 \text{ TL}$$

$$\text{ABC işletmesinin diğer kapsamlı kâr payı} = 20.000 \text{ TL} \times \% 20 = 4.000 \text{ TL}$$

242 İŞTİRAKLER HESABI	12.000	
52X ÖZKAYNAK YÖNT.		
DEĞERLEME ART./AZ.		4.000
649 DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		8.000

Örnek 8: ABC İşletmesi iştiraki KLM İşletmesine yatırım yapmıştır. 31.12.2012 tarihi itibariyle iştirakler hesabının kalanı 40.000 TL'dir. 2012 yılı sonunda iştirak KLM İşletmesinin zararından yatırımcı ABC İşletmesine düşen zarar payı 50.000 TL'dir. 2013 yılı sonunda iştirak kâr etmiş ve bu kârdan yatırımcıya düşen pay 30.000 TL'dir.

2012 yılı sonu itibariyle iştirak hesabının kalanı 40.000 TL, ancak zarar payı ise 50.000 TL'dir. Yatırımcı işletme bu durumda, Standart gereği, yatırımın defter değerine aşan kısmı (10.000 TL) kadar zarar payını finansal tablolarda raporlamaz. Sadece yatırımın defter değeri kadar olan kısmını (40.000 TL) kayıtlara alır. Bunun yanında iştirakler hesabının kapanmaması için hesap tamamen sıfırlanmaz. İştirakler hesabı iz bedeli ile (1 TL ile) temsil edilir. 2013 yılında yatırımcı işletmenin payına düşen kâr payı 30.000 TL kayıtlara alınmadan önce, bir önceki yıl raporlanmayan zarar payı (10.000 TL) mahsup edilir. Bu durumda 2012 ve 2013 kayıtları şöyledir.

2012 Yılı Zarar Raporu Kaydı

659 DİĞER OLAĞAN GİD./ZAR. HS.	39.999	
242 İŞTİRAKLER HS.		39.999

2013 Yılı Kâr Raporu Kaydı

242 İŞTİRAKLER HESABI	19.999	
649 DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		19.999

3.3. İştiraklere Yapılan Yatırımlarda Şerefiye

İştirak veya iş ortaklığına yapılan yatırımlar, yatırım yapılan işletmenin iştirak veya iş ortaklığı niteliği kazanmasından itibaren özkaynak yöntemi ile muhasebeleştirilir. Ancak, yatırımın ediniminde, yatırımın elde etme maliyeti ile iştirakin veya iş ortaklığının tespit edilebilen net varlık, borç ve koşullu borçlarının net gerçeğe uygun değerinden işletmeye düşen pay arasında fark bulunabilmektedir. Eğer, gerçeğe uygun değer, net varlıkların değerinden yüksek çıkarsa, bu fark şerefiye olarak adlandırılır ve iştirakin kayıtlı değerine dâhil edilir. Ters durumda ise aradaki fark gelir yazılır. Ayrıca iştirakin defter değerine ilave edilen şerefiyeden amortisman ayrılmaz (TMS 28, md.32). Şerefiyenin hesaplanmasıyla ilgili hükümler TFRS 3: İşletme Birleşmeleri standardında belirlenmiştir.

Örnek 9: ABC İşletmesi XYZ İşletmesinin hisselerinin % 20'sini gerçeğe uygun değeri olan 25.000 TL'ye satın almıştır. XYZ işletmesinin net varlıklarının defter değeri ise 100.000 TL'dir.

İşletmenin gerçeğe uygun değerinden düşen pay = 25.000 TL

İşletmenin net varlıklarından düşen pay (100.000 x % 20) = (20.000 TL)

Şerefiye Tutarı = 5.000 TL

Şerefiye tutarı, iştirak hesabının defter değerine dâhil edilir. Ayrı bir hesapta izlenmez.

242 İŞTİRAKLER HESABI	25.000	
102 BANKALAR HESABI		25.000

Örnek 10: ABC İşletmesi, XYZ İşletmesinin hisselerinin % 20'sini 17.000 TL'ye satın almıştır. Ancak, alınan hisselerin gerçeğe uygun değeri 25.000 TL'dir. XYZ işletmesinin net varlıklarının defter değeri ise 100.000 TL'dir.

Şerefiye, gerçeğe uygun değeri ile net varlıkların değeri karşılaştırılarak hesaplandığı için, yine bir önceki örnek gibi hesaplanır.

İşletmenin gerçeğe uygun değerinden düşen pay = 25.000 TL

İşletmenin net varlıklarından düşen pay (100.000 x % 20) = (20.000 TL)

Şerefiye Tutarı = 5.000 TL

Gerçeğe uygun değer alışı bedelini aşan kısımdan şerefiye tutarı indirilerek, kalan tutar kâr olarak kaydedilir. Bu tutar şu şekilde hesaplanır;

İşletmenin gerçeğe uygun değerinden düşen pay = 25.000 TL

Hisselerin alış bedeli (transfer edilen tutar) = (17.000 TL)

Gerçeğe uygun değer alışı bedelini aşan kısmı = 8.000 TL

Kâr kaydedilecek tutar (8.000 – 5.000) = 3.000 TL

İştirakin defter değeri, 20.000 TL (100.000 x % 20) olarak kayıtlara alınır.

242 İŞTİRAKLER HESABI	20.000	
102 BANKALAR HESABI		17.000
649 DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		3.000

Özkaynak yöntemi uygulanırken, belirlenebilir varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri esas alınmaktadır. Gerçeğe uygun değer ile defter değeri arasındaki fark, ilgili varlık veya yükümlülük unsuru işletme dışına çıktığında (satıldığında, amortisman ayrıldığında veya ödendiğinde) düzeltme işlemine tabi tutulması gerekmektedir. Başka bir

deyişle, fark tutarı ile iştiraklere yapılan yatırımların izlendiği hesaplar karşılaştırılması yapılmalıdır (Örten vd., 2009:429-430).

Örnek 11: ABC İşletmesi XYZ İşletmesinin % 30'unu 1 Ocak 2012 tarihinde gerçeğe uygun değeri olan 60.000 TL'ye satın almıştır. XYZ İşletmesinin iktisap (satın alma) tarihindeki net tanımlanabilir varlıklarının defter değeri 150.000 TL, gerçeğe uygun değeri ise 180.000 TL'dir. Defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasında oluşan 30.000 TL'lik (180.000 – 150.000) farkın 10.000 TL'si ticari mallardan, 20.000 TL'si taşıtlardan kaynaklanmaktadır. 2012 yılı içerisinde malların tamamı satılmış ve taşıtların kalan ekonomik ömrü 4 yıldır. İşletme normal amortisman yöntemini uygulamaktadır. XYZ işletmesinin 31 Aralık 2012 tarihinde dağıttığı kâr payı miktarı 20.000 TL'dir.

Elde etme maliyeti = 60.000 TL

Net varlıklarının gerçeğe uygun değerinden düşen pay (180.000 x % 30) = (54.000 TL)

Şerefiye Tutarı = 6.000 TL

Ortaya çıkan şerefiye iştiraklerin defter değerine ilave edilir ve şöyle kayıt yapılır;

242 İŞTİRAKLER HESABI	60.000	
102 BANKALAR HS.		60.000

Tanımlanabilir varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri ile defteri değeri arasındaki farktan yatırımcı işletmeye düşen pay (30.000 x % 30) 9.000 TL'dir. Söz konusu farkın 2012 yılı itfa payı şöyle hesaplanır;

Ticari Mallar (10.000 x % 30) = 3.000 TL (Tamamı satıldığı için 3.000 TL itfa edilir.)

Taşıtlar (20.000 x % 30) = 6.000 TL (6.000/4 yıl = 1.500 TL itfa edilir.)

Bu durumda farka neden olan kalemlerdeki değişikliklerin itfası (4.500 TL) aşağıdaki şekilde kaydedilir.

649 DİĞER OLAĞAN GEL./KÂR. HS.	4.500	
242 İŞTİRAKLER HS.		4.500

İştirakin dönem sonunda dağıttı kâr payı miktarı 20.000 TL'dir. Yatırımcıya düşen kâr payı 6.000 TL (20.000 x % 30) olup şöyle muhasebeleştirilir;

102 BANKALAR HESABI	6.000	
242 İŞTİRAKLER HS.		6.000

3.4. Yatırımcı İşletme ile İştirak Arasındaki İşlemlerin Elimine Edilmesi

Yatırımcı işletme (konsolide edilen bağlı ortaklıkları dahil olmak üzere) ile iştirak ve iş ortaklığı arasında gerçekleşen “aşağı yönlü” ve “yukarı yönlü” işlemlerden doğan kâr veya zararlar, yatırımcı işletmenin finansal tablolarına ancak iştirak veya iş ortaklığında grup dışındaki yatırımcıların payı kadar yansıtılır. Bir yatırımcı işletmenin, iştiraki veya iş ortaklığına varlık satışı veya katkısı “aşağı yönlü” işlemlere, bir iştirak veya iş ortaklığının, yatırımcı işletmeye varlık satışı veya katkısı “yukarı yönlü” işlemlere örnek oluşturur. İştirakin veya iş ortaklığının bu işlemlerden doğan kâr veya zararından yatırımcı işletmeye düşen payın elimine edilmesi gerekmektedir (TMS 28, md.28).

Örnek 12: ABC İşletmesi KLM İşletmesinin hisselerinin % 30’una sahiptir. ABC İşletmesi, iştirak KLM İşletmesinden maliyet bedeli 3.000 TL olan ticari malı 4.000 TL’ye satın almış bulunmaktadır. ABC İşletmesi aldığı malların % 60’ını satmıştır. İştirak KLM İşletmesinin dönem sonu kârı 10.000 TL’dir.

Dönem sonunda iştiraktan gelen kâr payı 3.000 TL (10.000 x % 30)’dir. Söz konusu kâr payı şöyle muhasebeleştirilir.

242 İŞTİRAKLER HESABI	3.000	
649 DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		3.000

İştirak KLM İşletmesi yukarı yönlü olarak yatırımcı ABC İşletmesine maliyeti 3.000 TL olan malı 4.000 TL’ye satmış ve 1.000 TL kâr etmiştir. KLM işletmesinin dönem sonunda açıkladığı 10.000 TL kâr rakamı içerisinde, bu 1.000 TL’lik kâr da vardır. Söz konusu bu kârdan yatırımcı ABC İşletmesine düşen pay 300 TL (1.000 x %30)’dir. ABC İşletmesi tarafından alınan malların % 40’ının satışı gerçekleşmediği, yani grup dışına çıkmadığı için ABC İşletmesinin payına düşen 120 TL (300 x % 40) kâr gerçekleşmiş bir kâr değildir ve elimine edilmesi gerekmektedir.

$$\text{Elimine Edilecek Tutar} = 1.000 \times 0,30 \times 0,40 = 120 \text{ TL}$$

649 DİĞER OLAĞAN GEL./KÂR. HS.	120	
242 İŞTİRAKLER HS.		120

3.5. İştiraklerde Değer Düşüklüğü

İştirak veya iş ortaklığının zararları özkaynak yöntemi kullanılarak muhasebeleştirildikten sonra, yatırımcı işletmenin iştirak veya iş ortaklığı yatırımı ile ilgili olarak ilave bir değer azalışının olup olmadığını belirlemesi için, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm hükümlerini uygulamalıdır (TMS 28, md.40). TMS 39 hükümlerine göre yatırımda değer düşüklüğü olabileceği durumlarda, yatırımın geri

kazanılabilir tutarı (kullanım değeri ile gerçeğe uygun değerinden satış maliyetlerinin düşülmesi sonucu bulunan tutardan büyük olanı) ile defter değeri karşılaştırılarak yatırımın defter değerinin tamamı TMS 36 açısından tek bir varlık gibi değer düşüklüğü testine tabi tutulur. İştirak veya iş ortaklığı yatırımlarında ortaya çıkan şerefiyeler yatırımın defter değerine ilave edilerek muhasebeleştirildiğinden, TMS 36 hükümleri uyarınca ayrı bir biçimde değer düşüklüğü testine tabi tutulmaz (TMS 28, md.42).

Yatırımın kullanım değerinin belirlenmesinde işletme tarafından yapılacak tahminler şunlardan oluşmaktadır (TMS 28, md.42).

i. İştirakin ve iş ortaklığının nihai olarak elden çıkarılmasında elde edilecek kazançlar da dâhil olmak üzere iştirak veya iş ortaklığının faaliyetleri neticesinde üretmesi beklenen nakit akımlarının bugünkü değerinden kendisine düşen pay,

ii. İştiraktan alınacak kâr paylarından ve nihai olarak yatırımın elden çıkarılmasından kaynaklanması beklenen gelecekteki tahmini nakit akımlarının bugünkü değerinden kendisine düşen pay.

Uygun varsayımlar altında yukarıda belirtilen iki yöntemde de aynı sonuca ulaşılmaktadır.

Örnek 13: ABC İşletmesinin iştiraklerdeki yatırımlarının defter değeri 80.000 TL'dir. Yatırımın net gerçeğe uygun değeri (iştirak yatırımının gerçeğe uygun değerinden satış maliyetlerinin düşülmesiyle bulunan değeri) 65.000 TL, kullanım değeri (%10 iskonto oranına göre yatırım elden çıkarıldığında elde edilecek değer de dâhil nakit akımlarının bugünkü değerinin hesaplanmasıyla bulunan değeri) 75.000 TL olarak belirlenmiştir.

Net gerçeğe uygun değer (65.000 TL) ile kullanım değerinden (75.000 TL) hangisi büyükse o değer geri kazanılabilir değerdir. Bu durumda geri kazanılabilir değer 75.000 TL olarak bulunur. Geri kazanılabilir değer, yatırımın defter değerinden (80.000 TL) düşük olduğu için 5.000 TL (80.000 – 75.000) değer düşüklüğü vardır ve aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir.

654 KARŞILIK GİDERLERİ HESABI	5.000	
244 İŞT.DEĞ.DÜŞ.KARŞ.		5.000

Eğer yatırımın net gerçeğe uygun değeri yatırımın defter değerinden fazla olsaydı, bu durumda değer düşüklüğü yok demektir. Dolayısıyla, yatırımın kullanım değerini hesaplamaya gerek yoktur.

3.6. Özkaynak Yöntemi Uygulamasının Birakılması

Yatırımcı işletme, yatırımının iştirak veya iş ortaklığı niteliğini kaybettiği aşağıdaki hallerde özkaynak yöntemini uygulamayı bırakır (TMS 28, md.22):

i. Yatırımın bir bağlı ortaklık niteliği kazanması durumunda, yatırım TFRS 3: İşletme Birleşmeleri uyarınca muhasebeleştirilir.

ii. Eski iştirak veya iş ortaklığında kalan payın bir finansal varlık olması durumunda, kalan pay gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. İştirak veya iş ortaklığındaki kısmi payın elden çıkarılmasından kaynaklanan her türlü gelirin gerçeğe uygun değeri ve kalan payın gerçeğe uygun değeri ile yatırımın özkaynak yönteminin bırakıldığı tarihteki defter değeri arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

İşletme özkaynak yönetimini uygulamayı bıraktığında özkaynak grubunda diğer kapsamlı kâr veya zararda sınıfladığı kazanç veya kaybını, kâr veya zarara alarak (bir yeniden sınıflandırma düzeltmesi olarak) yeniden sınıflandırır (TMS 28, md.23).

Bir iştirak yatırımı, iş ortaklığındaki yatırım niteliği kazanırsa ya da tam tersi olarak bir iş ortaklığı yatırımı iştirakteki yatırım niteliği kazanırsa; işletme, özkaynak yöntemini uygulamaya devam eder ve kalan payı yeniden ölçmez (TMS 28, md.24).

Örnek 14: ABC İşletmesi KLM İşletmesinin % 40'ına isabet eden hisselerini elinde bulundurmaktadır. 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla iştirakler hesabında izlenen hisselerin defter değeri 120.000 TL olarak görülmektedir. ABC İşletmesi hisselerin 3/4'ünü 105.000 TL'ye satmıştır. Bu durumda ABC İşletmesinin KLM İşletmesindeki payı % 10'a inmiş ve kalan hisse senetlerini alım satım amaçlı sınıflamaya karar vermiştir. Elde kalan hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri 35.000 TL'dir.

Yatırımı temsil eden hisselerin 90.000 TL'lik kısmı ($120.000 \times \frac{3}{4}$) elden çıkarılmıştır.

102 BANKALAR HESABI	105.000	
242 İŞTİRAKLER HS.		90.000
649 DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		15.000

ABC İşletmesinin KLM İşletmesindeki payı % 10'a inmiştir. Böylece yatırım iştirak niteliğini kaybetmiştir. Kalan hisse senetleri alım satım amaçlı sınıflanacağı için TMS 39 uyarınca muhasebeleştirilir. Bu durumda kalan hisse senetleri gerçeğe uygun değeri ile "110 Hisse Senetleri" hesabına alınır. Eğer işletme bu hisse senetlerini satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırır, bu durumda değerlendirme farkını "52X Finansal Varlıklar Değerleme Farkları" hesabı adı altında sermaye yedeği olarak raporlar (Özerhan ve Yanık, 2012: 666).

110 HİSSE SENETLERİ HESABI	35.000	
242 İŞTİRAKLER HS.		30.000
649 DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		5.000

3.7. Özkaynak Yönteminde Ertelenmiş Vergi Etkileri

İştirakler TMS 28 Standardı gereği, vergi mevzuatından farklı olarak özkaynak yöntemi ile değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bilançoda vergi yasalarından farklı bir şekilde iştirak rakamı oluşmakta ve bunun da TMS 12 standardınca ertelenmiş vergi varlığı veya borcuna neden olduğu düşünülebilmektedir. Ancak oluşan farkın ertelenmiş vergi varlığı veya borcu doğurabilmesi için ileride ödenecek vergide bir değişime neden olması beklenmektedir. Oysa iştiraklerden elde edilen temettü gelirleri Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre vergiden müstesnadır. Dolayısıyla vergi ertelemesine neden olmazlar. Ancak, iştiraklerin elden çıkarılmasında vergi söz konusu olmakta ve bu da sınırlı bir vergi yükü getirmektedir. KVK'na göre iki tam yıl elde tutulan iştiraklerin elden çıkarılmasında doğan kazancın belirli koşullarda % 75'i vergiden müstesnadır. Bu nedenle, elden çıkarılan iştirakten elde edilen kazancın % 25'i % 20 (kurumlar vergisi oranı) oranında, yani $(0,25 \times 0,20)$ % 5 oranında vergiye tabidir. Bu durumda, iştiraklerin kesinleşmiş kazançları nedeniyle bilançoda meydana gelen artış veya azalışların (geçici farklar) vergi etkisi yaratması mümkün değilken, özkaynaklarda muhasebeleştirilen kesinleşmemiş gelir ve giderler (diğer kapsamlı gelirler) % 5 oranında geçici vergi etkisi yaratır (Kaval, 2011:3).

Örnek 15: ABC İşletmesi KLM İşletmesinin % 25 hisselerini 01.01.2008 tarihinden beri elinde bulundurmaktadır. İştirak konumundaki KLM İşletmesinin 31.12.2012 tarihi itibariyle özkaynaklarında 20.000 TL artış meydana gelmiştir. Söz konusu artışın 15.000 TL'lik kısmı dönem kârından, 5.000 TL'lik kısmı ise varlıklarının değerlemesinden kaynaklanmaktadır.

İştirakin dönem kârından alınacak pay $(15.000 \times \% 25) = 3.750$ TL

İştirakin değerlendirme kârından alınacak pay $(5.000 \times \% 25) = 1.250$ TL

242 İŞTİRAKLER HESABI	5.000	
649 DİĞ.OLĞ.GEL./KÂR.		3.750
52X ÖZKAYNAK YÖNT.		
DEĞERLEME ART./AZ.		1.250

İştiraklerden gelen kâr payları, KVK'na göre, vergiden müstesna olduğu için 3.750 TL kâr payı herhangi bir vergi etkisi yaratmaz. Ancak iştiraklerin varlıklarının değerlemesinden kaynaklanan ve diğer kapsamlı gelirden sınıflanan 1.250 TL'lik kâr payı % 5 ($\%25 \times \%20$) oranında vergi etkisi yaratır. Dolayısıyla 1.250 TL'lik kâr payı TMS 12 hükümlerine göre 62,50 TL $(1.250 \times \% 5)$ "ertelenmiş vergi yükümlülüğü" doğurur. Diğer kapsamlı gelirlerin neden olduğu vergi etkilerinin, diğer kapsamlı gelir ve giderlere ayrılacak, hesap planının 55 no.lu grubunda açılacak olan "55X Ertelenmiş Vergi Gelir/Gider Etkisi" hesabında izlenmesi uygun görülmektedir. Bu durumda vergi erteleme kaydı aşağıdaki şekilde yapılır.

55X ERT.VERGİ GEL./GİD. ETKİSİ	62,50	
48X ERT.VERGİ YÜK.		62,50

4. SONUÇ

İşletmeler, günümüz koşullarında birçok işletme ile rekabet edebilmek, hayatta kalabilmek ve buna benzer birçok nedenle başka işletmelere yatırım yapmakta, yani ortak olmaktadır. Tekdüzen Muhasebe Sistemi açısından başka işletmelere yapılan sermaye yatırımları Tekdüzen Hesap Planının “Mali Duran Varlıklar” grubundaki hesaplarda izlenmektedir. Başka işletmelere yapılan yatırımın en yaygın şekli iştirak şeklinde olanıdır. Türkiye Muhasebe Standartları açısından iştiraklere yapılan yatırımların muhasebeleştirilmesi TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar standardında düzenlenmiştir.

İştiraklere yapılan yatırımların muhasebeleştirilme hükümlerini belirleyen TMS 28 standardının getirdiği en önemli yenilik iştirak yatırımlarının değerlemesinde, özkaynak yönteminin uygulanmasıdır. Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre iştirak yatırımları değerlendirildiğinde sadece alınan temettüler finansal tablolara yansıtılmakta ve iştirakin performansını (durumunu) gösteren gelir ve giderler finansal tablolara alınmamaktadır. Özkaynak yöntemi ile her dönem sonunda iştiraklerden yatırımcı işletmeye düşen kâr/zarar payları finansal tablolara yansımakta ve iştirakin değeri güncel haliyle tablolarda gözükmesi sağlanmaktadır.

Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre bir yatırımın iştirak sayılabilmesi için yatırım yapılan işletmenin sermaye paylarının %10 ile %50’si arasındaki bir payı elde etmek gerekmektedir. TMS 28 açısından ise yatırımın iştirak olarak değerlendirilmesi için yatırım yapılacak işletmede önemli bir etkiye sahip olunması gerekmekte olup, önemli etkinin göstergesi de aksi kanıtlanmadıkça iştirakteki ortaklık ve oy hakkının % 20 ve daha fazlasının elde edilmesini gerektirmektedir.

Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre iştirak yatırımına konu olan hisselerin elde edilmesi esnasında katılan işlem maliyetleri (aracı kurumlara ödenen komisyonlar gibi) dönem gideri olarak değerlendirirken, TMS 28 açısından ise söz konusu maliyetler “elde etme maliyeti” adı altında iştiraklerin defter değerine eklenmektedir.

Standart açısından iştiraklerden yatırımcıya düşen pay iki çeşittir. Birincisi iştirakin dönem kâr veya zararından düşen pay olup, bu pay yatırımcı işletmenin kâr veya zararına yansıtılır. İkicisi ise iştirakin değerlemesi sonucu oluşan kâr veya zararından düşen paydır. Söz konusu pay özkaynak grubunda diğer kapsamlı gelir veya gider olarak sınıflanması gerekmektedir.

TMS 28’e göre iştirak yatırımlarının elde edilmesinde şerefiye ortaya çıkabilmekte ve bu şerefiye yatırımın defter değerine ilave edilerek İştirakler Hesabı’nda izlenmektedir. Tam

tersi durumda, yani negatif şerefiye doğduğunda ise kâr olarak gelir tablosuna yansıtılmaktadır.

TMS 28 standardı iştiraklere yapılan yatırımlarla ilgili olarak birçok yenilik getirmiştir. Söz konusu yeniliklerin açıklaması ve örnekler üzerinde uygulanışına, çalışmasının içerisinde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

KAYNAKLAR

- Kaval, Hasan (2011), “Özkaynak Yöntemine Göre Değerlenen İştiraklerin Özkaynaklarında Gösterilen Gelir ve Gider Unsurları ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu”, <http://www.akademikdenetim.com.tr/page.php?id=23>, (04.07.2012).
- Koç Yalkın, Yüksel (2010), Genel Muhasebe: İlkeler ve Uygulamalar, Nobel Yayınları, 17. Baskı, Ankara.
- Örten, Remzi – Kaval, Hasan – Karapınar, Aydın (2009), Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları: Uygulama ve Yorumları, 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Özerhan Akbulut, Yıldız (2008), “Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Hükümlerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi”, VI. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu, 02-06 Mart 2008, Lara-Antalya, ss. 1-31.
- Özerhan, Yıldız – Yanık, Serap (2012), Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları – Türkiye Finansal Raporlama Standartları, TÜRMOB Yayınları, Yayın No: 427, 2. Baskı, Ankara.
- Sevilengül, Orhan (2009), Genel Muhasebe, Gazi Kitabevi, 15. Baskı, Ankara.
- http://kgk.gov.tr/contents/files/egitim_modulleri/modul14.pdf, (04.07.2012).
- http://kgk.gov.tr/contents/files/egitim_modulleri/modul15.pdf, (04.07.2012).
- <http://www.kgk.gov.tr/contents/files/tms28.pdf>, (12.06.2012).

